
RECENZJE

Studia z Filologii Polskiej
i Słowiańskiej, 46
SOW, Warszawa 2011

Andrzej Kątny

Rec.: *Neue Zeiten – neue Wörter – neue Wörterbücher. Beiträge zur Neologismenlexikographie und -lexikologie* (= FASK. Publikationen des Fachbereichs Angewandte Sprach- und Kulturwissenschaft der Johannes Gutenberg-Universität Mainz in GERMENSHEIM. Reihe A, Bd. 54). Hrsg. von Erika Worbs. Peter Lang, Frankfurt am Main 2009, 217 ss.

Tom zawiera zbiór referatów z polsko-niemieckiego sympozjum zorganizowanego w grudniu 2005 roku na Uniwersytecie w Moguncji. Konferencja ta wiąże się z zakończeniem polsko-niemieckiego projektu słownika neologizmów¹. W tomie pomieszczono 12 artykułów w języku niemieckim, które obejmują 3 zakresy tematyczne – leksykografię neologizmów, leksykologię oraz problemy wykorzystania korpusów elektronicznych dla celów leksykograficznych.

Erika Worbs (*Das Polnisch-deutsche Wörterbuch der Neologismen – eine lexikalisch-semantische Charakteristik*) snuje rozważania na temat słownika neologizmów opracowanego wspólnie z językoznawcami z Uniwersytetu Warszawskiego, w którym zarejestrowano nowsze neologizmy (tzn. takie, które pojawiły się po roku 1989). Słownik ten skierowany jest przede wszystkim

---

¹ *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989*, red. E. Worbs, A. Markowski, A. Meger, Wiesbaden 2007.

do odbiorcy niemieckiego², gdyż słowniki dwujęzyczne z reguły uwzględniają neologizmy z dużym opóźnieniem. Autorka wskazuje na trudne decyzje dotyczące kryteriów doboru (np. kolokwializmy, słownictwo obsceniczne, neologizmy niestabilizowane) oraz parametry czasowe przy doborze materiału językowego. Autorzy przyjęli szerokie pojęcie neologizmów i rejestrowali w słowniku nowe słowa i grupy wyrazowe, nowe znaczenia o ponadindywidualnym zakresie użycia, które używane są w języku ogólnym; wykluczono natomiast słownictwo czysto fachowe, socjolektalne, okazjonalizmy i indywidualizmy sytuacyjne.

Andrzej Markowski (*Der Stellenwert von Neosemantismen in der polysemischen Struktur des Wortes*) kontynuuje rozważania nad słownikiem neologizmów i omawia problem umiejscowienia neologizmów w polisemicznej strukturze słowa; zwraca uwagę na tzw. paleosemantyzmy i derywowane od nich neosemantyzmy, rozróżniając liczne kategorie zależności między tymi jednostkami.

Andreas Meger (*Das Polnisch-deutsche Wörterbuch der Neologismen – eine lexikalisch-semantische Charakteristik*) analizuje Słownik pod względem leksykalno-semantycznym; według jego wyliczeń Słownik ten zawiera około 1460 neologizmów słowotwórczych, 240 neofrazeologizmów, 860 zapożyczeń i kalk (replik). Najliczniejszą grupę tworzą rzeczowniki (73%), przymiotniki stanowią jedynie 19%, a czasowniki 7%. Interesującą grupę stanowią związki wyrazowe, wśród których są też frazeologizmy; ponieważ jednak proces frazeologizacji jest w toku, granica między frazeologizmami a połączeniami niesfazeologizowanymi jest płynna.

Słownictwu komputerowemu z perspektywy leksykograficznej poświęcony jest artykuł Radosława Pawelca. Autor wskazuje na obecność dużej liczby terminów fachowych, a w tekstach internautów – języka potocznego. Wśród słownictwa fachowego zaznacza się dominacja anglicyzmów w postaci zapożyczeń leksykalnych, kalk tłumaczeniowych i neosemantyzmów.

Ewa Rudnicka (*Der Anteil der Umgangssprache an der jüngsten Lexik der polnischen Sprache*) koncentruje się na udziale języka potocznego w nowszej leksyce polszczyzny; dla wyodrębnienia neologizmów przyjęto kryterium chronologiczne, tzn. nowe wyrazy lub znaczenia, które pojawiły się w języku ogólnym i lektach w latach 1985 do 2004. Autorka zanalizowała 701 jednostek leksykalnych nacechowanych potocznie³. Analiza wykazała m.in., że około 23% jednostek jest pochodzenia obcego.

² Korzystać z niego będą również polscy germaniści i tłumacze.

³ Wyrazy te zestawione zostały w załączniku do artykułu.

Marek Łaziński (*Die Ermittlung neuer Wörter im Korpus – computergestützt und manuell*) przedstawia problemy związane z ekscerpcją neologizmów z korpusu języka polskiego PWN.

Zagadnienie leksykograficznej prezentacji neologizmów dyskutuje Tadeusz Piotrowski (*Die lexikografische Darstellung von Neologismen*), wyrażając krytyczną opinię o współczesnej polskiej leksykologii i leksykografii – nie ma jasnych kryteriów wyodrębniania neologizmów oraz kryteriów dopuszczających wprowadzenie neologizmów do słowników. Autor wskazuje na publikacje Jana Wawrzyńczyka⁴, w których proponowane są konstruktywne rozwiązania w tym zakresie. Rozważania Piotrowskiego stanowią dezyderaty dla planowanego słownika języka polskiego.

Krystyna Waszakowa prezentuje kryteria, które posłużyły jej dla wyodrębnienia neologizmów z lat 1985-2004 i które stanowiły podstawę empiryczną dla jej monografii *Przejawy internacjonalizacji w słownictwie współczesnej polszczyzny* (Warszawa 2005).

Neologizmom w słownikach różnego typu poświęcony jest artykuł Renaty Belentschikowej (*Neologismen in Wörterbüchern verschiedenen Typs*); dobór haseł dla słowników ogólnych uzależniony jest od wielkości słownika i jego funkcji. Duży słownik może uwzględniać również słownictwo socjolektalne i niestandardowe, zwiększając tym samym liczbę neologizmów. Mniejsze słowniki winny uwzględniać przede wszystkim neologizmy pełniące funkcję nominacyjną (służące do nazywania nowych artefaktów). Ważne kryterium rejestrowania neologizmów stanowi stopień ich ustabilizowania, a więc ich frekwencja. Autorka wskazuje na specjalny typ słowników – słowniki neologizmów, których struktura i dobór słownictwa zależy od założonego celu.

Internetowy słownik neologizmów języka niemieckiego prezentuje Doris Steffens (*Neue Wörter im neuen Medium*). Słownik ten, opracowany w Instytucie Języka Niemieckiego w Mannheim, rejestruje neologizmy z lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku; długoterminowy projekt zakłada rejestrację i opis neologizmów języka niemieckiego w odstępach co 10 lat. Autorka omawia kryteria doboru haseł i formy prezentacji w internecie⁵.

Krystyna Waszakowa omawia nowsze publikacje Czeskiej Akademii Nauk na temat neologizmów, a mianowicie dwutomowy słownik neologi-

---

⁴ Słownik bibliograficzny języka polskiego: wersja przedelektroniczna. Warszawa 2000; www.leksykapolska.pl/semiosis/14.doc

⁵ Słownik ten dostępny jest w internecie: www.elexiko.de oraz w wersji książkowej: Herbert D., Kinne M., Steffens D., *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre im Deutschen*, Berlin – New York 2004.

zmów *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů* (t. 1 – 1998, t. 2 – 2004)⁶ oraz nawiązującą do tego słownika monografię *Neologizmy v dnešní češtině* (2005).

Tom zamyka artykuł Małgorzaty Guławskiej-Gawkowskiej na temat leksykalnych i kulturowych luk w relacji polsko-niemieckiej i niemiecko-polskiej (*Lexikalische, grammatische und kulturelle Lücken im Vergleich Deutsch-Polnisch und Polnisch-Deutsch*). Luki te określane są też, jak autorka słusznie zauważa, jako *lakuny*⁷ – pojęcie to pochodzi z rosyjskiej etnopsycholingwistyki i oznacza w literaturze fachowej elementy jednej kultury, których brak w innej. Autorka omawia na przykładach problemy przekładu elementów kulturowych i wskazuje na strategie przekładu. Część z określeń może być zaliczona do neologizmów. Trzeba jednak zaznaczyć, iż w tekstach literackich mogą to być neologizmy nieustabilizowane czy też wręcz okazjonalne.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż jest to wartościowy zbiór artykułów niemieckich i polskich lingwistów prezentujący rozważania teoretyczne i czyisto praktyczne związane z opracowaniem polsko-niemieckiego, niemieckiego czy też rosyjskiego słownika neologizmów. Zgadzam się, ze stwierdzeniem Eriki Worbs, iż najlepszym rozwiązaniem będzie umieszczanie słowników neologizmów w internecie⁸ (online).

---

⁶ Por. rec. Zofii Rudnik-Karwatowej, *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*, t. I-II, kolektiv autorů pod vedením Olgy Martinové, Praha: Akademia 1998, 356 ss., 2004, 586 ss., „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 41, 2006, s. 277-283.

⁷ Termin ten jednak w polskiej translatoryce się nie zadomowił, a i w niemieckiej występuje sporadycznie.

⁸ Oprócz słowników jedno- i dwujęzycznych dostępnych w internecie na uwagę zasługują dwa słowniki zapożyczeń dostępne na stronie domowej Bundesinstitut für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa – <http://www.bkge.de> (dział: *Online-Publikationen, Wörterbücher*): de Vincenz A., Hentschel G., *Das Wörterbuch der deutschen Lehnwörter in der polnischen Schrift- und Standardsprache. Von den Anfängen des polnischen Schrifttums bis in die Mitte des 20. Jahrhunderts. Elektronische Ausgabe*; Menzel Th., Hentschel G. (unter Mitarbeit von P. Jančák und J. Balhar), *Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Teschener Dialekt des Polnischen*.